Marton Éva 58 év, 52 napló beszélgetés

Fidelio 2021 06. 17. Canjavec Judith

Egy férj, Dr. Marton Zoltán, aki azt mondja élete párjáról: „58 éve őt szolgálom”. És egy feleség, akit úgy hívnak: Marton Éva. S máris kirajzolódhat minden olvasó fejében a folytatás.

Nem lehetett könnyű a világ egyik legkiemelkedőbb drámai szopránja házastársának lenni. Ugyanakkor – miközben barátságos otthonuk vendégeként őket hallgatom – arra gondolok, milyen jó, hogy találkozásukban a sorsszerűség ilyen tisztán megmutatkozott.

Nekem hetvenéves koromig sikerült az, ami nagyon kevés embernek – *meséli Marton Éva* –, nem volt egyetlen rossz előadásom sem! A színpadon nyíltam ki, ahol végre senki nem szólt bele a munkámba. Se karmester, se rendező, senki sem. Mert más a felkészülés, s más, amikor egyedül megyek be abba a bizonyos alagútba.

Alagútba?

Mindig így hívtam a fellépés előtti pillanatokat. Nekem kell egy alagút! A hangomnak, a lényemnek, az egyéniségemnek. Egy nagyobb tér. Ezt megtanítani szinte lehetetlen, mert minden embernek saját magának kell rájönnie a dolgok nyitjára. Ezt mondom a diákjaimnak is, hogy tudok beszélni róla, miként csináltam. De gondolkozzanak el azon, ők hogyan csinálnák!

Már nem lépek föl, professor emeritaként csak master szakosokkal foglalkozom a Zeneakadémián. Nem kell annyit tanítanom, de még mindig van öt-hat növendékem. Nagyon odafigyelek minden órán. Jegyzetelek, figyelem a fejlődésüket. Megtanítom őket arra, mi egy Mozart forte, Beethoven forte, Verdi forte. Wagnernél a kottát a kezembe veszem, és azt mondom, nézd, a sor eleje mindig pianóban kezdődik. Gondold át, hová kell eljutni, hol van a csúcsa!

A csúcspont sokszor nem a magas hangon van, hanem átíveli azt és a következőre rakja rá a súlyt.

Amikor a tanítványaim kezükbe veszik a kottát, többnyire csak arra figyelnek, hogy a hangokat valahogy le tudják énekelni. Nagyon kevesen képesek értelmezni is a szöveget, tudni, milyen érzelmi állapot van mögötte. Én, amikor énekeltem, sokszor színeket láttam. Kéket, sárgát – fantasztikus volt! Az érzelem még az értelemre is tud hatni, nem fordítva! Igenis, mesterségesen,

a képzelet erejével tudom magam olyan szituációba, vagy érzelmi világba rakni, amitől megváltozik a hang!

Marton Éva és Galeano Salas, a 2018-as Marton Éva Énekverseny nagydíjának nyertese (Fotó/Forrás: Mudra László / Zeneakadémia)

Remek mottót írt ki a Marton Éva Nemzetközi Énekverseny honlapjára, miszerint a tanár általában önmagánál kisebb művészt akar faragni a tanítványából. Erről vajon hányan beszélnek ilyen nyíltan?

Ez a féltékenység! Még zeneakadémista koromban megfogadtam, ha valaha saját tanítványaim lesznek, az első perctől kezdve önállóságra, önbizalomra fogom őket tanítani. Nekem két tanárom volt a Zeneakadémián. Az első, Rösler Endre kiváló volt, de sajnos hamar meghalt, ezért egy ideig csak egy korrepetitor volt mellettem, Récsei Elza. Így vizsgáztam le, majd összeültek az oktatók és megkérdezték tőlem, kihez szeretnék menni. Dr. Sipos Jenőt választottam.

Jó döntésnek bizonyult?

A legjobbnak! Nagyon jól el tudta mondani a légzéstechnikát, hogyan kell a hangot előre vinni az arcüregbe azért, hogy megsokszorozódjon. Hálával

gondolok vissza rá, annak ellenére, hogy nem tudta megmutatni, miként kell magasságot énekelni. Azt tanította, hogy előre vigyük a hangot, de amikor a magasság jött, hátra rakta. Itthon próbálgattam ezt még a pályám elején és

Zoli hallgatta és egyszer csak fölkiáltott, hogy „Ezt a magasságot tartsd meg!”

Megbeszéltük, miként működik anatómiailag – *kapcsolódik be beszélgetésünkbe a férj, Marton Zoltán, aki nem mellesleg sebész.* – És tökéletesen énekelted fönn a hangokat! Mondtam, tartsd meg és kész! Évának soha többé semmi baja nem volt a magasságokkal!

Marton Éva és Dr. Marton Zoltán (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Jól tudom, hogy Birgit Nilsson, korának legnagyobb Turandotja mondta, hogy ön lesz a következő Turandot.

Marton Éva: Igen! Nagyon tiszteltem őt. Rendkívül rendes, értelmes és a szó nemes értelmében tisztán gondolkodó ember volt! Kevés ilyen van a szakmában! A Metropolitan színpadán álltunk, amikor megkérdezte, gondoltam-e rá, hogy én leszek a következő Turandot. Nem gondoltam rá, feleltem. Pedig az leszel, válaszolta. Zoli meg pont ugyanakkor beszélt telefonon és lekötötte az előadást. A Turandotot. Ez is sorsszerű volt! Birgitnek

az Elektrában mindig volt egy korsó barna söre, egy kő mögé rakva. Elmesélte, hogy amikor a bárdot kellett kikaparnia a földből, közben meghúzta az italt, hogy tápanyag kerüljön a szervezetébe.

Amikor Elektrát énekeltem, én is odaraktam egy flaskát, de mindig teát.

Düsseldorfban játszottuk, a díszlet szerint mindenhol homok volt. De abban nem lehet énekelni, ezért kuszkusszal imitálták. Így is volt utána elég kuszkusz a nadrágomban… Mezítláb jártam a színpadon, isteni volt az egész színpadkép! Megfordították a szobát, az ágy meg az asztalok voltak fönt, a csillár pedig lent. Kerestem, hova rakhatom a kis üvegemet a kuszkuszban. Emlékszem, amikor a jelenetbeli bárdot kellett kiásnom, kapartam, kapartam, de nem emlékeztem rá, hol hagytam. A bárd meglett, de az italom eltűnt a kuszkuszban. Száraz volt a szám, ezért beleharaptam a nyelvembe. Azóta is mindig arra a jelenetre gondolok, amikor Birgit fölhajtotta a barna sört. Vannak ilyen szerepek, amikor az ember a darab végén már a legutolsó erejét kapcsolja be.

Birgit Nilsson, Franco Zeffirelli, James Levine, Marton Éva, Elizabeth Taylor, Plácido Domingo a Turandot után a MET-ben (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Miután legördült a függöny, volt olyan szerep, amit tovább is hordozott magában?

MÉ: Elektrát nem lehet lerakni. Salomét sem, borzalmas az utolsó 17 perc.

Marton Zoltán: Annál mindig fejfájást kaptam.

MÉ: Szegénykém!

MZ: Elektra után ugyanúgy kimerültem, mint Éva. *A végén pár szerepet már én is tudtam.*

MÉ: Zoli mindig ott volt. Csakis akkor ült le egy székre, amikor a gyerekeinkkel együtt jött utánam. Ott aludtak a vállán!

MZ: Kérdezték, miért hoztam el őket az előadásra? Mondtam, most jöttünk Európából, a mama énekel, a gyerekek itt alszanak. Együtt a család!

MÉ: Zoli mindig nagyszerűen föl tudta oldani nálam a feszültséget! Bármi bajom volt, pillanatok alatt segített! Mint orvosra is teljesen rá tudtam bízni magam. Ráadásul a két gyereket föl kellett nevelni és Zoli nagyon sokszor egyedül volt. Egyszer azt mondtam neki, jó lenne egy harmadik gyerek.

MZ: Amire én azt mondtam, hogy nincs több „tejem”!

Marton Éva Elektraként (Covent Garden, London, 1990) (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Jó látni, milyen sokat nevetnek együtt!

MÉ: Azt is látnia kellene, amikor néha egymásnak esünk! De most már nem bántjuk egymást, igaz? Van otthonunk, vannak gyerekeink, unokáink, mind egészségesek – és itthon vagyok.

Nem külföldön, valami világvárosban, ahol egy ember vagyok a sok közül. Végre itthon vagyok és megbecsülnek!

Egész életemben csak utaztam és mindig más színházban énekeltem. Zoli föl is épített nekem erre egy programot. Mindig kértem, ne mondd meg, mi lesz jövőre, nekem elég, ha csak a következő hat hónapot tudom. Öt évre előre voltak szerződéseim. Hát hol van az ma már?

MZ: Kidolgoztam Évának a blokk-szisztémát is.

Az milyen?

MZ: Egy helyen elénekel öt-hat-hét-nyolc előadást.

MÉ: Sorozatban. Nem minden nap!

MZ: Nincs közte ugribugri, ami a teljesítmény rovására megy.

MÉ: Muszáj hosszú távra lekötni az énekeseket, nem lehet mindig castingolni, minden szerepre előénekeltetni őket, az olyan megalázó!

Az Attila című előadás csapata (Kónya László, Marton Éva, Nicola Martinucci, Gregor József, B. Nagy János - Margitsziget, 1973) (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Önnek kevésszer kellett előénekelnie, igaz?

MÉ: Talán egy, vagy kétszer?

MZ: Négy volt!

MÉ: Tényleg annyi! Volt olyan is, hogy megmutatták az operaházat. Ott voltunk a színpadon, azt mondták, jé, itt egy zongora! Éva, nem akarod kipróbálni, milyen az akusztika? Jé, ott egy zongorista is, és ott van Tosca imája! Én meg – mit sem sejtve – boldogan énekeltem az üres színházban, hogy milyen szép, milyen gyönyörű az akusztika!

MZ: Valójában ez volt az előéneklése.

MÉ: Igen, Zoli ezt mind megszervezte a hátam mögött.

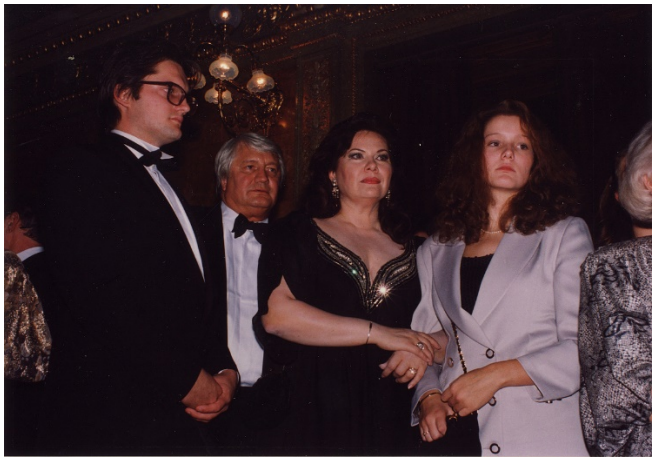
MZ: Amikor még nem dolgoztam és Évát hívták kisebb helyekre, kis gázsival, azt mondtam, nem mész. Mire ő, hogy de nincs mit ennünk! *Olyan szép soványak vagyunk, mondtam, olyan aranyosak! Nem szabad elapróznod magad!*

MÉ: Amikor összeálltunk, annyira nem volt pénzünk, hogy gumimatracon aludtunk.

MZ: Milyen rugalmas volt!

És boldogok voltak!

MÉ: Nagyon. Lett két gyermekünk, s már vannak unokáink is.

Marton Éva, Dr. Marton Zoltán és gyermekeik (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Próbálom megfejteni azt az erőt, ami önből árad. Jól gondolom, hogy ez mindkettejüknek kihívást jelentett?

MZ: Amikor megérkeztem Amerikába azt mondták, megjött a tigrisszelídítő!

MÉ: Ez nem egészen így volt. Együtt tudtunk élni a másik esetleges hibáival. Nagyon szerettük egymást. Így van ez a mai napig.

MZ: A tévé is kérdezte: válásra soha nem gondoltak? Mondtam, válásra nem, de gyilkosságra már igen!

MÉ: Ez szörnyen tetszik neki!

MZ: Nemrég telefonon próbáltam elérni egy híres igazságügyi kórboncnokot. A titkárnője vette föl. Mondom, Marton doktor vagyok, egy öreg kollégája a professzor úrnak. Sajnos a professzor úr nagyon elfoglalt, volt a válasz. Majd azt kérdezte, maga véletlenül nem a Marton Éva férje? Mondtam, igen, mellékfoglalkozásban az vagyok. Mindjárt kapcsolom a professzor urat! – felelte erre. 58 éve őt szolgálom. Most írok róla egy könyvet. Van hozzá 52 naplóm. Mindent leírok. Úgy, ahogy volt!

Dr. Marton Zoltán (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

1972-ben úgy döntöttek, elhagyják Magyarországot és belevágnak az ismeretlenbe. Miért döntöttek így?

MZ: Külföldre mentünk, hogy Éva karriert csináljon. Azért is, hogy legyen egy magyar énekes, aki ezt meg tudja csinálni. És sikerült!

MÉ: Annyira más volt akkor a világ! Elvégeztem az akadémiát, de nem vettek föl az Operába. Két hónap után jött egy minisztériumi ösztöndíj, azzal fölvettek. Mi volt ez? Nem tudom!

MZ: Érdekes, Aczél *(Aczél György, a Kádár-korszak kulturális irányítója – a szerk.)* irodája a kezdetektől támogatott minket, pedig soha nem beszéltünk vele. Aztán Évát Frankfurtba hívta Christoph von Dohnányi. A minisztériumból Barnánéval beszéltünk. Kérdezte, miért pont Németországba mennek? Mondtam, Dohnányi Ernő unokájához megyünk. Jó kezekben leszünk. Nem szólt egy szót sem, végig támogattak minket.

MÉ: Zoli mindenre odafigyelt. Nem zenész, de volt rálátása, érzéke hozzá, amivel mindig tudott nekem segíteni. Mindent ő szervezett, *én soha nem mentem föl egyetlen igazgató irodájába sem szerepet kunyerálni. Mindig ők jöttek le hozzám a próbaszínpadra.*

MZ: Buenos Airesben, a Turandot nyílt előadásán Évát hétemeletes, álló tapsviharral jutalmazták. Azt mondta az igazgató, hogy ilyen tíz évvel azelőtt volt, Pavarottinál, a Bohéméletben. 400 plusz néző jött be megnézni. Úgy álltunk hátul, az ajtóban, a chilei igazgatóval, meg a rendezővel, hogy mozdulni sem tudtunk.

MÉ: Azon siránkoztak, mi lesz, ha megbüntetik őket, mert a széksorok között, a földön is ültek az emberek. Előadás után kint vártak és mindenáron föl akartak ültetni egy kocsira, hogy végig húzzanak a főútvonalon, mint Carusót. Úgy tudtam tőlük megszabadulni, hogy elénekeltem nekik az utcán a Tosca imáját. Sok szép emlék, gyönyörű pillanatok.

Marton Éva Tosca szerepében (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Az a Puerto Ricó-i operaházban történt, hogy egy fellépésen a hangja hatására két villanyégő is kiégett?

MÉ: Igen, főpróbán, egy hosszan kitartott magas hang éneklése közben a körte – nagyot pukkanva – szétrobbant. Nem álltam le és tovább tartottam a hangot. Mondtam magamban, ott van még egy égő, azt is leszedem! Így is történt! Imádták a zenészek, annyira nevettek, hogy le kellett állnunk egy időre.

Hiányzik a színpadi szereplés?

MÉ: Nem könnyű! Hullámszerűen vissza-visszajön még az érzés, de semmi esetre sem szeretnék visszatérni a színpadra. Ha egyszer becsuktam egy ajtót, azt nem nyitom ki többé. Már az is elégtétel, ha a növendékeimmel együtt tudok énekelni. Nagyon szeretek tanítani és az, hogy nem csak a hangot

formálom, hanem bizonyos fokig az embert is, különösen szép munka! Most inkább a háttérben, egy másik közösségnek dolgozom. Mert *én a közönséget is mindig közösségnek tartottam. Ők tettek azzá, ami vagyok.*

Luciano Pavarotti és Marton Éva A trubadúrban (Metropolitan Opera, 1987) (Fotó/Forrás: a tulajdonos engedélyével)

Azt mondta valahol, a zene formálja a jellemet.

MÉ: Az ember jobb lesz, akarva-akaratlan. Ha sikerek vannak, pláne pozitív irányba megy a történet. Ha nem sikerült volna, biztos elkeseredett lennék. Elég korán olyan szerepekre akartak felkérni, amik nem voltak nekem valók. Lemondtuk.

MZ: Megmondtam Lukács Miklós igazgató úrnak, hogy én élete végén is egy boldog asszonyt akarok látni, nem egy tönkrement hangú operadívát! A csalódott embernél nincs rosszabb.

A koronavírus járvány miatt az eredetileg 2020 szeptemberére meghirdetett IV. Marton Éva Nemzetközi Énekverseny elmaradt. Idén augusztus 29-én kezdődik és szeptember 5-ig tart. Hogyan haladnak az előkészületekkel?

MÉ: Az énekversenynél olyan csapat áll rendelkezésemre, hogy le a kalappal! Csonka András programigazgató, Vigh Andrea, a Zeneakadémia rektora, Torda Júlia, Schanda Beáta, mind-mind mintha a tenyerükön vinnének! Nincs a világon még egy énekverseny, ami ilyen gördülékenyen fut, mint ez! Nem is beszélve a helyszínről, amire rendkívül büszke vagyok, mert a Zeneakadémia csodálatos hely! Négy zongorakísérőm van és 350 jelentkezőből végül 116-ot választottam ki, a világ minden tájáról. Ami nagyon érdekes, hogy majdnem egyforma az állás a férfiak és a nők között. Aki tavaly bejutott, idén eddig szinte mind visszajelentkezett.

MZ: Az is fontos, hogy a harmadik énekverseny sikere után fölvették az eseményt a Zenei Versenyek Világszövetségébe.

Marton Éva és a 2018-as év döntősei (Fotó/Forrás: Mudra László / Zeneakadémia)

Muzsikálásnál mennyire optimális egy versenyhelyzet?

MZ: Nem engedtem Évát soha versenyre. Amikor fellépett, mondtam, énekeljen úgy, hogy soha nem lehet tudni, ki ül a nézőtéren.

MÉ: Nagyon fontos, hogy mindig olyan embereket hívok meg a zsűribe, akik munkát tudnak adni!

Amikor befejeződik az énekverseny, itt lehet maradni két-három napig és kaphatnak még egy mesterkurzust tőlem, ingyen.

Mit gondol, napjainkban mi a művészet legfontosabb feladata?

MÉ: Vissza kell hódítani az embereket, a fiatalokat pedig tanítani, bevonni, felkelteni az érdeklődésüket. A művészetnek minden időben ez a feladata, akár pandémia van, akár nincs. Működni kell, dolgozni, szolgálni a közösséget, mert végső soron ez egy szolgálattétel. S én ameddig élek, adok. „Dienen, dienen, dienen!" Mint a Parsifalban. Annál szebb dolgot, minthogy az ember már nem magára gondol, hanem másokra, nem is látok az életben!